

Илон Маск и замке технофеудализма

Пише: Марко Танасковић
четвртак, 25 децембар 2025 09:30

Одлука Европске комисије да казни друштвену мрежу Икс и њеног власника Илона Маска са 120 милиона евра због довођења корисника у заблуду, недостатка транспарентности у пословању и одбијању да истраживачима омогући приступ подацима које прикупља изазвала је прави политички потрес у Бриселу и Вашингтону.

Многи су ову одлуку протумачили као пркосну европску реакцију на нову америчку Националну безбедносну стратегију коју је само неколико дана пре тога обзнанила Трампова администрација, а у којој се о Европској унији и европским лидера говори изразито критичким тоном и са много потцењивања.

Поред тога што је узбуркала духове са обе стране Атлантика, одлука Европске комисије скренула је пажњу на чињеницу да већ неко време влада беспопштедна борба у покушају националних и наднационалних законодавних и извршних тела (као што је Европска комисија) да регулишу и ограниче самовољу и монополистичко понашање власника транснационално заступљених, углавном оригинално америчких друштвених мрежа и дигиталних платформи, који све више преузимају економске и информатичке прерогативе суверених држава.

О тенденцији информатичких тајкуна да заобилазе локално законодавство и отворено изазивају естаблирану политичку и финансијску елиту, трансформишући притом саме темељне поставке капитализма као економске идеологије, врло надахнуто и луцидно је писао грчки економиста и бивши министар финансија Јанис Варуфакис у својој књизи "Технофеудализам" која је недавно објављена и код нас.

За разлику од Шошане Зубоф која сматра да је четврта индустријска револуција довела до квалитативно новог облика капитализма, који назива надзорним капитализмом, у коме су најважнији ресурс приватни подаци о навикама корисника који се прикупљају преко различитих дигиталних платформи и према којима се праве предиктивни профили понашања (читај тражње) и одговарајући алгоритмови понуде, Варуфакис износи своје мишљење да се заправо ради о потпуно новом моделу економског уређења које не можемо више уопште подводити под капитализам.

Концепт технофеудализма, како га је разрадио Варуфакис, представља једну од најпродуктивнијих критичких анализа и дијагноза савременог капитализма. Варуфакис тврди да се капитализам не усавршава или еволуира у нешто суштински ново, већ да се, парадоксално, враћа у прошлост, у облик сличан средњовековном феудализму

Концепт технофеудализма, како га је разрадио Варуфакис, представља једну од најпродуктивнијих критичких анализа и дијагноза савременог капитализма. Варуфакис тврди да се капитализам не усавршава или еволуира у нешто суштински ново, већ да се, парадоксално, враћа у прошлост, у облик сличан средњовековном феудализму, али са дигиталном технологијом као главним алатом експлоатације и контроле.

Варуфакис дефинише технофеудализам као систем у коме су технолошке платформе постале дигитални феудални господари, а ми смо њихови дигитални вазали. За разлику од класичног капитализма, где конкуренција теоретски ограничава моћ појединачних капиталиста, технофеудалистички монополи у одређеним деловима сајберсфере (као што су *Amazon*, *Google*, *Meta*, *X*, *Uber*) створили су "капитализам без капиталистичке конкуренције".

Они контролишу дигиталне замкове - платформе и инфраструктуре без којих модерни економски живот није могућ - и узимају данак од свих који морају да прођу кроз њих.

У класичном капитализму, профит се углавном стиче кроз производњу роба и услуга. У технофеудализму, доминантни модел је екстракција дигиталне ренте. Платформе не производе у традиционалном смислу - оне извлаче провизију од сваке трансакције, сваког клика, сваке комуникације која се одвија на њиховој територији. Као средњовековни господари који су узимали део од усева са земље коју су држали, технофеудалци узимају део од свих активности на њиховој дигиталној земљи.

Ми нисмо више пролетери у Марксовом смислу. Варуфакис сматра да смо постали дигитални вазали и кметови који производе сировину - податке. Наша свакодневна активност на интернету генерише вредност (податке) коју технофеудалци присвајају бесплатно, а затим је монетизују. За разлику од индустријских радника који су били свесни свог радног времена и труда, ми често продукујемо ову вредност несвесно, кроз комуникацију, куповину, претраживање и чак пасивно коришћење дигиталних услуга.

Технофеудалисти су присвојили дигиталне еквиваленте средњовековних "комонса" - јавних добара. Алгоритми који управљају нашим друштвеним интеракцијама, платформе које омогућавају трговину, комуникације и информације - све је то постало приватно власништво технофеудалаца. Као средњовековни сељаци који су морали да плаћају да користе млин или пекарску пећ свог господара, ми морамо да платимо провизију (или заузврат да продукујемо профитабилне податке) да бисмо учествовали у модерном друштвеном и економском животу.

У својој студији Варуфакис истиче парадокс: технофеудализам је реакција на успех капитализма. Капитализам је у својој класичној форми генерисао толике продуктивне снаге да је учинио производњу (у традиционалном смислу) релативно мање

профитабилном у односу на контролу и монополизацију дистрибуције и комуникације. Као што је индустријска револуција окончала феудализам тако што је учинила земљу (примарни извор средњовековне моћи) релативно мање важном, дигитална револуција је учинила класичну индустријску производњу мање профитабилном од контроле дигиталних инфраструктура.

Најважнији аспект Варуфакисове анализе је веза коју прави између технофеудализма и кризе либералне демократије. Технофеудални монополи су постали толико моћни да могу ефективно да контролишу државну политику, обликују јавно мњење, поткупљују регулаторе и избегавају порезе на начин који средњовековни феудалци нису могли ни да замисле

Најважнији аспект Варуфакисове анализе је веза коју прави између технофеудализма и кризе либералне демократије. Технофеудални монополи су постали толико моћни да могу ефективно да контролишу државну политику, обликују јавно мњење, поткупљују регулаторе и избегавају порезе на начин који средњовековни феудалци нису могли ни да замисле. Они стварају своје приватне еко-системе са сопственим правилима, често супротним јавном интересу. У исто време, технофеудалци популистички нуде псеудо-аутономију својим "васалима": достављачи хране, креатори дигиталног садржаја и фриленсери имају илузију самосталности, док су у ствари потпуно зависни од платформи и њихових произвољних правила и провизија.

Овај модел подрива колективно, синдикално организовање и оспособљава индивидуално преживљавање уместо класне солидарности.

Иако није класични "технофеудалиста", јер се бави и физичком производњом електричних аутомобила и ракета, у Варуфакисовим терминима, Маск је симболичан и парадигматичан пример опасности технофеудализма: приватни појединац који, захваљујући капиталу, научном педигреу и харизми, гради и контролише дигиталне инфраструктуре које ће одређивати услове наше будуће комуникације, информисања, трговине, транспорта, енергије и можда чак људског искуства — ван било какве демократске контроле или одговорности.

Сасвим реална, па чак и вероватна, могућност да једна таква наизглед свемоћна особа није самостални и својевољни актер, већ алатка или фасада одређених

Илон Маск и замке технофеудализма

Пише: Марко Танасковић
четвртак, 25 децембар 2025 09:30

обавештајних служби или плутократских групација ствар не чини нимало пријатнијом, чак напротив.

(PT)